

« zurück blättern vor »

FUTRO I subst. n. (m.), ab 1421; auch *futer*. 1) ‘Pelz, Pelzfutter; pelzgefütterte oder aus Pelz genähte Oberbekleidung’ – ‘wyprawiona skóra zwierzęca z sierścią; okrycie wierzchnie podszyte futrem lub uszyte z futra’: 1421 AKH XI 415, STP *Item II equos Sziwrido versus Bochnya... portanti cingulum argenteum, calceos regi et futralia al. vlg. fputra metsecundo equitanti*. o 1465 AGZ XV 438, STP *Prout te idem Stancel in termino peremptorio... et pro duabus pelliceis agnellinis, et eciam pro duabus subducturis al. za dwoye futro krolykowe iudicialiter condemnavit*. o 1490 Erz 17, STP *Pothszycze vel fputhro subductura*. o 1539 MetrKor 59/76, SPXVI *sluzebnikowi swemu roskazal dacz dziesyencz zlotich pyenyądy y schubką scharą podbitą futrem lyssyem*. o 1557 BielKom F2, SPXVI *Boć szczęście podobne wodzye / Dziś ieden drugyego zbodye / Ale záfię w drugye iutro / Przymięsieć suknię y futro*. o 1564 KochSat A4v, SPXVI *Po kotnirzu go poznasz / bo blan futra bierze. Więc iako mu nie rzeczesz / Miłosciwy panie / To iuz pewna przimowka/ ze głupi Ziemianie*. o 1600 KlonWor 63, SPXVI *Ale fię dofyć rzekło o chytrey naturze: Y o sprüfung obłudnych / y o lišiej skorze. Ktorą tak odprüfungszy / zábawmy fię zątym: Ryšią kużą y owym futrem cynkowątym. III. CZESC Thego Worká Judafzowego / O SKORZE Y NATVRZE RYSIEY*. o 1635 PiasRel 15v, SP17 *Piechota Węgierfka [...] w zielonych futrem podbitych katankach*. o 1674 Kchow.Fr. 175, L *Maluy się, upiżmuy się, potrząśniy *putrem A przecięż ty świniń *futrem*. o (1690–1695) Mitte 18. Jh. SiPas 249r *Wziąłem z Sobą Suknię y futra*. o 1743 BystrzInf C3v, SP17 *Pokrył sąm Bog futrem wygnancow z Raiu*. o 1769–1777 Zab. 13 210, L *Lepiej nosić sobole, niż kozuch, bo letkie i ciepłe futro*. o (1790) 1791 Niemc.P.P. 127, L *Kmiotek okrył się kozuchem, Lecz pan z potrzeby zbytki porobił J futrem z dalekich krain sprowadzonym Wyniosłe barki ozdobił*. o (†1812) 1954 Tremb.Listy I 192, DOR *To jeszcze gorsza, że tę zimę bez futra przepędzić muszę, nie mając sposobu sprawić go sobie*. o (1832) 1833 D₃Przegląd 444, SJAM *Zmarznęła, a w futro nieokrył się ciepłe*. o (1869) 1949 Lam J.Świat 25, DOR *Futro pani naczelnikowej miało tylko kołnierz tumakowy, pod spodem zaś były proste lisy, czy nawet farbowane króliki*. o 1881 Smolka Mieszko 34, DOR *Na krańcach lasów w pobliżu osad nikt nie bronił (...) zastawiać sieci i łapek, w które mniejsza zawierzyna się chwytała, z futra swego i mięsa składając ludziom daninę*. o (†1897) 1938–1939 Asnyk Poezje I 163, DOR *O poezjo! ty nie grzejesz, a tu takie ciężkie mrozy. Dobrze jeszcze tym, co mają ciepłe futra i powozy, lecz nam, dzieciom Apollina, strasznie zimno być zaczyna*. o (1912) 1948 Żer.Uroda 69, DOR *Pan był w bobrowym futrze, z laseczką w ręku i modnym kapeluszem na głowie*. o 1934 Iwasz.J.Tarcze

218, DOR *W chłodnych spizarniach wisiały całe soroki drogocennych futer, zdobycznych, kupionych i przez puszczaków w dani przywiezionych.* – (SLA), STP, SPXVI, MAČZ, CN, TR, L, SWIL, SW, LSP, DOR. **2)** ‘Tür- oder Fensterauskleidung’ – ‘rama, w której mocuje się okna lub drzwi, futryna’: vor 1807 Mag.Mskr., L *Futro od drzwi lub okna bywa dębowe lub sosnowe; w nim iest felc do ramy od okna lub do drzwi.* o 1825 KWar 628, NOWO *Drzwi wraz z futrami (...). Okna wraz z futrami i okiennicami.* – (SLA), L, SWIL, SW (bud.), LSP (budow.). **3)** ‘verarbeitete, mit Fell bedeckte Tierhaut’ – ‘wyprawiona skóra zwierzęca pokryta sierścią’: 1880 Wodz. Wspom. 30, DOR *Był to tak nazwany srokaty niedźwiedź, czy on się lenił, futro zmieniał, czyli to była tak wyjątkowa odmiara, nie mogę powiedzieć, lecz był szary jak dzik jasny.* o 1949 Bień.Czyś. 167, DOR *Wśród zeschłego zielska czołga się kot, jego futro lśni w słońcu jak czarny aksamit.* – Sw, LSP, DOR. **4)** ‘Gerüst einer Hecke’ – ‘rusztowanie żywopłotu’: †1896 Kaczk.Zdr., LSP *Był to płot żywy z grabiny, a w środku niego futra z dębowych sztachetów.* – nur LSP. ◇ **Var:** *futer* subst. m., vor 1900 Sw – nur Sw (gw.); *futro* subst. n., 1421 AKH XI 415, STP – (SLA), STP, SPXVI, MAČZ, CN, TR, L, SWIL, SW, LSP, DOR. ◇ **Etym:** **1)** mhd. *vuoter* subst. n., ‘Unterfutter bei Kleidern’, LEX, nur für Inh. 1. **2)** nhd. *Futter* subst. n., ‘Tür- oder Fensterverkleidung’, GRI, nur für Inh. 2. ◇ **Konk:** †*futertuch*. ◇ **Der:** *futrzaný* adj., 1564 Mačz 286d, SPXVI *Pelliris Galeris ex pelle factus. Futrzány bieryt.* Zuerst geb. MAČZ, nur für Inh. 1; *futrzný* adj., [hapax] 1564 Mačz 286d, SPXVI *Pelliceus, skórzány / Futrzný. Pellicea vestis, szubká.* Zuerst geb. MAČZ, nur für Inh. 1; *futerko* subst. n., ‘Diminutiv zu *futro*’, (1578) 1961 InwMieszcz nr 226, SPXVI *Futerko pod czapkę.* Zuerst geb. TR, nur für Inh. 1; *futryna* subst. f., ‘Tür- oder Fensterrahmen’, (1843–1846) 1885–1887 Baliń.M.Pisma IV 110, DOR *W obudwoch kaplicach futryny i odrzwia kamienne.* Zuerst geb. SWIL, nur für Inh. 2; *futernik* subst. m., ‘Kürschner’, [hapax] †1883 Szuj., Sw, zuerst geb. Sw, nur für Inh. 1; *futrzarz* subst. m., ‘Kürschner’, zuerst geb. DOR, nur für Inh. 1. ❖ Inhalt 1 wurde zunächst wohl als ‘Unterfutter’ im 14. Jh. entlehnt (s. Belege von 1421 und 1500). Im 16. Jh. scheint es sich bereits immer um Pelzfutter zu handeln. Später wurde der Begriff auf ‘Pelz’ als Kleidung übertragen. Inhalt 2 ist eine getrennte späte Entlehnung. Inhalt 3 ist eine überraschend späte Übertragung auf das Fell von lebendigen Tieren, Inhalt 4 eine Spezialisierung von Inhalt 2. Das Neutrum ist ganz ungewöhnlich. Etwa nach *podszycie* n. (s.o. ca. 1500 Erz17: *pothszytze*)? Vgl. †*futros*. Die phonologische Form der Ableitung *futryna* überrascht (zumindest das zu erwartende *futrzyzna* nach Sw mundartlich vorkommt). †*futro* II, *futrować* I.